

NADZIEJA NA WOLNOŚĆ - DZIAŁALNOŚĆ KONSPIRACYJNA WŁADYSŁAWA MUSIALIKA PS. „BOLESŁAW” (1913-1996)

Alicja Adamus

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
ul. Jerzego Waszyngtona 4/8, 42-200 Częstochowa

e-mail: alicja.adamus@doktorant.ujd

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1445-214X>

ABSTRAKT

Cel. Niniejszy artykuł jest próbą ukazania trudów życia oraz rozmiaru podejmowanego na co dzień ryzyka, przez osoby działające na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości, poprzez przedstawienie rysu biograficznego Władysława Musialika „Bolesława” ze szczególnym uwzględnieniem jego działalności niepodległościowej w szeregach Polskiego Państwa Podziemnego. Ponadto artykuł ma za zadanie ukazać położenie zasłużonych działaczy konspiracyjnych, w jakim znaleźli się po zakończeniu działań wojennych w 1945 r.

Omówione koncepcje. Autorka przedstawiła losy Musialika ps. „Bolesław”, w głównej mierze skupiając się na jego działalności konspiracyjnej, która rozpoczęła się we wrześniu 1939 roku, a trwała do 1947 roku. Przedstawione zostały również najważniejsze akcje dywersyjno-wywiadowcze, w których bohater niniejszej rozprawy brał udział lub których był inicjatorem.

Wyniki i wnioski. Poprzez poznanie historii Musialika oraz jego żołnierzy, zaobserwować można realia życia w okupacyjnej rzeczywistości, trud podejmowanych decyzji oraz odpowiedzialność spoczywającą na barkach żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego. Obraz okupowanej Polski zaprezentowany przez autorkę ukazuje również wewnętrzną walkę i rozdarcie żołnierzy Armii Krajowej, którzy w 1945 roku zostali wezwani do ujawniania się. Wynikiem wewnętrznego rozdarcia jest pozostanie w konspiracji – pomimo oficjalnego zakończenia działań wojennych.

Wartość poznawcza. Najwyższą wartością poznawczą artykułu stanowią niewykorzystane do tej pory źródła archiwalne, które wprowadzają nowe, nieznane wcześniej fakty z życia Musialika „Bolesława”. Dzięki nim, biografia znaczącej historycznie jednostki została uzupełniona i można uznać ją za kompletną. Ponadto materiały te są świadectwem historii, przedstawionym bezpośrednio przez Musialika, który podczas wystąpienia o uzyskanie członkostwa w Światowym Związku Żołnierzy Armii krajowej Okręgu Częstochowa spisał swój życiorys – w głównej mierze uwzględniający jego działalność konspiracyjną.

Słowa kluczowe: konspiracja, Armia Krajowa, Polskie Państwo Podziemne, Żołnierze Wyklęci

A hope for freedom – the underground activity of Władysław Musialik a.k.a. “Bolesław” (1913-1996)

ABSTRACT

Aim. The present article is an attempt to show the hardship and magnitude of risk experienced on a daily basis by people working for the restoration of the independence of Poland, by presenting a biographical profile of Władysław Musialik a.k.a. “Bolesław”, with particular emphasis on his activities concerning independence in the ranks of the Polish Underground State. Moreover, the aim of the article is to show the position of distinguished underground activists in which they found themselves after the end of military operations in 1945.

Concept. The author presents the fate of Musialik a.k.a. “Bolesław”, focusing mainly on his underground activity, which began in September 1939 and lasted until 1947. The most important diversionary and intelligence actions in which the main character of the present dissertation participated, or of which he was the initiator, are also mentioned.

Results and conclusions. By learning the life story of Musialik and the soldiers under his command, one can observe the reality of life during the occupation, the hardship of decisions made, and the responsibility resting on the shoulders of the soldiers of the Polish Underground State. The picture of occupied Poland presented by the author also shows the internal struggle and dilemma of the Home Army soldiers, who in 1945 were called upon to make themselves known. The result of these internal dilemmas was remaining in the underground despite the official end of hostilities.

Cognitive value. The highest cognitive value of the article is constituted by the archival sources, unused so far, which introduce new, previously unknown facts from the life of Musialik a.k.a. “Bolesław”. Thanks to them, the biography of a historically significant individual has been supplemented and may be considered complete. Moreover, these materials are a testimony to the history presented directly by Musialik, who, while applying for membership in the World Association of Home Army Soldiers, District of Czestochowa, wrote down his life story, which mainly includes his underground activities.

Key words: underground activity, Home Army, Polish Underground State, Cursed Soldiers

WPROWADZENIE

Dzień wybuchu II wojny światowej był momentem zwrotnym w życiu milionów ludzi. Rozpoczynający się 1 września 1939 roku konflikt zbrojny trwał kolejne 6 lat. Jesienią 1939 roku nikt nie przypuszczał, że hitlerowskie Niemcy staną się oprawcą dla narodu polskiego przez kolejne lata. Polacy do samego końca wierzyli w możliwość pokonania zachodniego sąsiada z pomocą państw zachodnich

(Rawski i in., 1985). Jak wiemy historia potoczyła się inaczej, a Polacy stali się niewolnikami w swoim własnym kraju. Ideały niepodległościowe i determinacja w uzyskaniu wolności tak dobrze znana polskiemu narodowi z przeszłości, kolejny raz znalazła swój wydzźwięk w strukturach podziemnych, które dążyły do zbrojnego zrywu narodowego, mającego na celu wyzwolenie ziem polskich spod okupacji niemieckiej.

Już we wrześniu 1939 roku powstały pierwsze organizacje niepodległościowe, których celem była walka z okupantem i dążenie do odzyskania niepodległości. Przez kolejne miesiące i lata organizacje te rozrastały się, czasem likwidowały, a na ich miejsce powstawały nowe. 14 lutego 1942 roku rozkazem Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego powołano do życia Armię Krajową (dalej AK) – organizację, która w przyszłości została największą armią podziemną okupowanej Europy (Ney-Krwawicz, 1992).

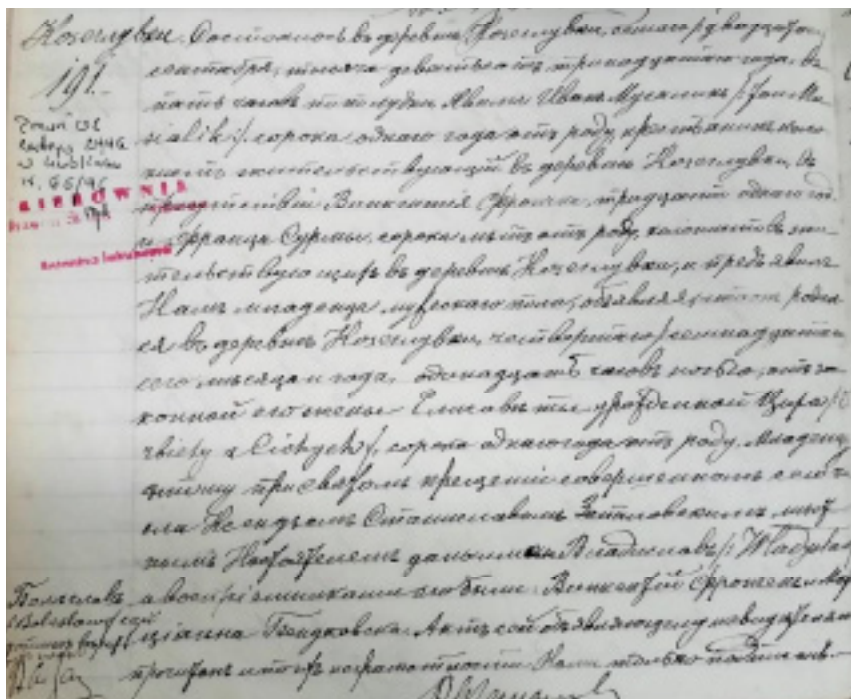
Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie osoby Władysława Musialika ps. „Bolesław” – działacza niepodległościowego, który w szeregach organizacji podziemnej wszedł już 1939 roku. Od początku wojny, dzień za dniem walczył o odzyskanie przez Polskę niepodległości. „Wyzwolenie” ziem polskich przez Armię Czerwoną w 1945 roku przyniosło za sobą kolejne rozczarowanie i bezsilność działaczy podziemia, w tym również „Bolesława”. Upragnione zakończenie wojny nie było dla Polaków wymarzonym epilogiem toczonych walk. Odtąd bowiem Polska została pod wpływem Związku Radzieckiego, który domagał się ujawnienia żołnierzy AK. Ujawnienia, które miało być elementem budowy nowego, powojennego ładu w Polsce, stało się okazją do represji stosowanych wobec środowiska AK przez władze ludowe. Z uwagi na powyższe, część działaczy Polskiego Państwa Podziemnego postanowiła pozostać w ukryciu. Decyzję tę podjął również Musialik, pozostając „w lesie” do 1947 roku.

Poniższy artykuł powstał na podstawie dokumentów wchodzących w skład zespołu archiwalnego nr 8/1003 *Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Częstochowa z lat [1957] 1989 – 2008*, takich jak: noty biograficzne, klepsydry, legitymacje, wnioski oraz fotografie. Archiwalia te okazały się bardzo bogatym materiałem źródłowym, zawierającym nieznanne dotąd fakty z życia Musialika i są niejako uzupełnieniem do dotychczas ustalonych faktów na jego temat. Zaprezentowany materiał archiwalny nie był dotychczas wykorzystany przez historyków, jego wartość jest po raz pierwszy wykorzystana w celach naukowych.

RYS BIOGRAFICZNY WŁADYSŁAWA MUSIALIKA DO 1939 ROKU

Musialik urodził się 17 września 1913 roku w Koziegłówkach (APCz, 8/240, sygn. 45). Rodzicami Władysława byli Jan Musialik i Elżbieta – z domu Cicha. W 1920 roku rozpoczął on naukę w Szkole Powszechnej w Koziegłówkach, którą ukończył w 1927 roku w wieku 14 lat. Po ukończeniu szkoły, Władysław udał się na praktykę do zakładu stolarskiego w Sosnowcu – trwała ona 3 lata. W 1930 roku zdecydował o kontynuowaniu swojego kształcenia i zwiększenia wiedzy dotyczącej stolarstwa – rozpoczął wówczas kształcenie w szkole modelarskiej trwającej kolejne 3 lata. Również z zakończeniem pobierania nauk, Władysław w wieku 20

lat został powołany do czynnej służby wojskowej. Służbę tę odbywał w 4 Pułku Piechoty Legionów w Kielcach (APCz, 8/1003, sygn. 676).

Rysunek 1

Akt urodzenia Władysława Musialika ps. „Bolesław”

Źródło: Archiwum Państwowe w Częstochowie, nr 8/240 Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Koziegłowach, sygn. 45.

Tuż po wejściu w szeregi wojska został skierowany do Szkoły Podoficerskiej, którą ukończył z nominacją do stopnia kaprala. Po zakończeniu czynnej służby wojskowej, Władysław rozpoczął pracę w wyuczonym zawodzie jako stolarz. Pracę tę z powodzeniem kontynuował do sierpnia 1938 roku, zakładając swój zakład stolarski, kiedy to został wezwany na ćwiczenia wojskowe. Następnie został skierowany do szkoły kwatermistrzowskiej, w której przydzielono go do organizacji taborów. Po zakończeniu kształcenia w wyżej wymienionej szkole, awansowano go do stopnia plutonowego.

Ze względu na sytuację, w jakiej znalazła się Polska w sierpniu 1939 roku, wcześniejsza organizacja ćwiczeń oraz szkoleń była całkowicie uzasadniona. Zbliżającą się wojnę było „czuć” w powietrzu. Każdy kolejny dzień zwiastował coraz to bliższe, nieuniknione rozpoczęcie działań zbrojnych. Oczywiście sytuacja ta dotknęła również Musialika, który w sierpniu 1939 roku został skierowany do 23 Pułku Strzelców Konnych w Krakowie, a ostatecznie znalazł się na froncie w okolicach Częstochowy.

1 września 1939 roku rozpoczęła się II wojna światowa. Polacy przewidywali, że zostaną na dniach zaatakowani przez hitlerowskie Niemcy. Władze kraju zdały sobie sprawę z tego, że wybuch wojny jest nieunikniony, dlatego też w marcu rozpoczęto kartkową mobilizację. Miała ona na celu zmobilizować wojsko „po cichu”, tak aby nie zostać prowokatorem pierwszych działań wojennych. Musialik znalazł się w okolicach Częstochowy, nieopodal której – w miejscowości Mokra – rozpoczął się pierwszy z niemieckich ataków na Polskę. Tam brawurową walkę prowadziła Wołyńska Brygada Kawalerii z gen. Julianem Filipowiczem na czele (Piotrowski, 1979). Tuż obok Wołyńskiej Brygady Kawalerii terytorium swojego działania miała 7 Dywizja Piechoty, która stanęła przed zadaniem niemożliwym do wykonania – miała obronić Częstochowę (Mastalski, 2012). Pułk Strzelców Konnych, w którym walczył Musialik jak i inne oddziały wojskowe działające w okolicach Częstochowy, został ostatecznie rozбитý przez dywizję pancerną w lasach nieopodal miejscowości Janów. Tam również, do niewoli dostał się gen. Janusz Gąsiorowski – dowódca 7 Dywizji Piechoty.

ŻYCIE W PIERWSZEJ KONSPIRACJI

Po zakończeniu kampanii wrześniowej w 1939 roku Musialik wrócił do rodzinnego miasteczka – Koziegłów. Powróciwszy do „dawnego życia” zastał spalony warsztat stolarski, który założył przed wybuchem wojny (Gała, 1999). Już wówczas podjął decyzję o konieczności dalszej walki z okupantem. W porozumieniu ze środowiskiem niepodległościowców, działającym na terenie miasta Zawiercie, rozpoczął działalność konspiracyjną – początkowo w obrębie działalności Służby Zwycięstwu Polski, następnie Związku Walki Zbrojnej (Durka, 2005). Wraz z rozpoczęciem działalności konspiracyjnej Musialik przyjął pseudonim „Bolesław” (APCz, 8/1003, sygn. 676). W utworzony przez niego oddział wstąpili mieszkańcy Koziegłówek, Koziegłów oraz innych okolicznych miejscowości. Z nazwisk znamy jednak tylko część członków: Tadeusz Musialik „Ostroga”, Stanisław Musialik „Klinga”, Antoni Dziurka „Szrapnel”, Kazimierz Marchewka „Lanca”, Marian Słowik „Szpada”, Józef Binek „Zygmunt” (Durka, 2005).

Grupa konspiracyjna Musialika „Bolesława” pozyskiwała broń z lasów Złotopolskich, w których podczas kampanii wrześniowej toczono walki z Niemcami. Jak sam Władysław wspomina: „Z kilku kolegami zaczęliśmy odkopywać ukrytą broń przez nasze oddziały magazynowaliśmy, konserwowaliśmy do dalszej walki z okupantem niemieckim” (APCz, 8/1003, sygn. 676). Jako pierwszy magazyn potraktowano grobowiec zlokalizowany na cmentarzu w Koziegłówkach. Grupa pomimo swojej niedużej liczby członków działała sprawnie. Już na samym początku swojej działalności oddziałowi Władysława udało się pozyskać odbiornik radiowy, za pomocą którego słuchano wieści z Londynu, a zaszyfrowane wiadomości kolportowano w środowisku Polaków (Durka, 2005). Należy również zaznaczyć, że grupa konspiracyjna działająca pod wodzą Musialika, według przekazu Jarosława Durki, posiadała liczne placówki zbrojne: „m.in. w we wsiach: Koziegłówki, Rzeniszów, Markowice, Winowno, Krusin, Cynków, Pińczyce, Zabijak, Gliniana Góra, Kuźnica, Mierzęcice, Czarny Las, Masłońskie, Przeczyce, Żarki

Letnisko, Romanów, Dębowiec, Żeliszawice, Genczyn” (Durka, 2005, s. 88).

W marcu 1942 roku, Musialik wraz ze swoimi konspiracyjnymi współpracownikami, rozpoczął działalność w ramach sformowanej Armii Krajowej. Stał się wówczas dowódcą niedużego oddziału partyzanckiego działającego na terenach przyłączonych do Rzeszy Niemieckiej. Oddział, którego dowódcą został Musialik został włączony do Inspektoratu Częstochowa AK (APCz, 8/1003, sygn. 676). Działalność „Bolesława” i jego podopiecznych nadzorował por. Jerzy Kurpiński ps. „Ponury”. Można rzec, że teren działania plutonu Musialika obejmował niejako granicę pomiędzy Okręgiem Radomsko-Kieleckim a Okręgiem Śląskim (głównie chodzi tu o Tarnowskie Góry). Oba Okręgi łączyła owocna współpraca. Łącznikiem między nimi był Zbigniew Rabięga ps. „Sztrama” (Durka, 2005).

Powracając do działalności konspiracyjnej Musialika, głównym zadaniem jakie zostało przed nim postawione, było prowadzenie akcji wywiadowczej. Akcja ta dotyczyła budowanego przez okupanta lotniska, zlokalizowanego w okolicy miejscowości Zendek, Pyrzowice, Mierzęcice. Jeden z konspiratorów, wchodzący w skład oddziału Musialika, dzięki dobrej znajomości języka niemieckiego oraz odpowiedniemu przeszkoleniu zdołał zinfiltrować kadrę pracowniczą lotniska. Oddział zyskał wówczas informacje dotyczące magazynów, artylerii oraz schronów usytuowanych na terenie lotniska. Oprócz działalności dywersyjnej, oddział „Bolesława” już w 1941 roku zaangażował się w rozprowadzanie podręczników polskich pomiędzy ludnością polską, które zostały przejęte ze zlikwidowanej szkoły polskiej w Koziegłowach (Durka, 2005).

Musialik zdefiniował charakter prowadzonej grupy jako dywersyjno-sabotażowy. W maju 1942 roku oddział zdołał zlikwidować trzech żandarmów niemieckich na drodze między Koziegłowami a Siedlcem. Ponadto udało mu się pozyskać broń i pieniądze, które zostały przeznaczone na dalszą walkę z okupantem (Durka, 2005). W latach 1943-1944 oddział Musialika ps. „Bolesław” przeprowadził szereg akcji dywersyjnych oraz napadów na magazyny niemieckie, w których znajdowała się odzież oraz żywność. Wielu potrzebujących oraz żołnierzy uzyskało wówczas artykuły pierwszej potrzeby. Jedną z bardziej skomplikowanych i ryzykownych akcji, w których udział brał Musialik wraz ze swoim oddziałem, były wielokrotne napady na miejscowość Gniazdów – w której Niemcy rozpoczęły akcję przesiedlenia ludność polskiej w celu „zwolnienia przestrzeni” dla ludności niemieckiej. Dzięki wielokrotnym operacjom przeprowadzanych przez polskie podziemie, akcja przesiedleńcza zorganizowana przez Niemców została stopniowo zahamowana (Gała, 1999).

Znaczącymi działaniami, regularnie podejmowanymi przez oddział Musialika, były podkładanie w samochodach i wagonach kolejowych tzw. cylinderki (mieszanka benzyny, szmat zamoczonych w benzynie wraz z zapalnikiem wykonanym z kwasu siarkowego, chloranu potasu i cukru). Dodatkowo oddział wydawał fałszywe dowody osobiste. Działaczom udało się również zorganizować wywiad w urzędach niemieckich (Musialik, 1998). Jedną z osób, która w tej kwestii odegrała znaczącą rolę była Helena Kaczorowska ps. „Wkrętka”. Dzięki pracy sprzątaczkii na posterunku żandarmerii niemieckiej w Koziegłowach, była w stanie zbierać a następnie dostarczać informacje z dokumentów pozostawionych np.

na biurkach żandarmów. Oddział Musialika posiadał odtąd informacje dotyczące zaplanowanych przez Niemców akcji, aresztowań czy przesiedleń.

W 1944 roku, wraz z rozpoczęciem akcji „Burza”, oddział Musialika uległ rozbiciu. Zdekonspirowana część oddziału została włączona w skład kompanii Stefana Czechowskiego ps. „Los”. Od tej pory żołnierze rozpoczęli swoją działalność w ramach II batalionu 27. Pułku Piechoty AK. Oddział brał również udział w marszu pomocy dla Powstańców Warszawskich, który został przerwany – Polakom nie udało się przedrzeć do walczącej Stolicy. Wówczas oddział „Bolesława” – podobnie jak inne grupy żołnierzy – powrócił w okolice Częstochowy.

DRUGA KONSPIRACJA WŁADYSŁAWA MUSIALIKA

W styczniu 1945 roku Polacy doczekali się „wyzwolenia” przez Armię Czerwoną. Z tego powodu oraz pojawienia się na ziemiach polskich struktur władz komunistycznych, żołnierze Armii Krajowej – uznający nadal Rząd Polski na Uchodźctwie – stali się wrogami politycznymi rządu komunistycznego (Duraczyński, 1989). Rozpoczęła się wówczas akcja ujawniania się zakonspirowanych żołnierzy, rozbrajania ich i stawiania ultimatum – wstąpienie w szeregi ludowego Wojska Polskiego lub areszt (Złotkowski, 2021). Ze względu na panującą sytuację na ziemiach polskich, komendant Armii Krajowej gen. Leopold Okulicki ps. „Niedźwiadek”, 19 stycznia 1945 roku wydał rozkaz o rozwiązaniu Armii Krajowej:

Żołnierze Armii Krajowej! Daję Wam ostatni rozkaz. Dalszą swą pracę i działalność prowadźcie w duchu odzyskania pełnej niepodległości Państwa i ochrony ludności polskiej przed zagładą. Starajcie się być przewodnikami Narodu i realizatorami niepodległego Państwa Polskiego. W tym działaniu każdy z Was musi być dla siebie dowódcą. W przekonaniu, że rozkaz ten spełnicie, że zostaniecie na zawsze wierni tylko Polsce oraz by Wam ułatwić dalszą pracę – z upoważnienia Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zwalnim Was z przysięgi i rozwiązuję szeregi AK. W imieniu służby dziękuję Wam za dotychczasową ofiarną pracę. Wierzę głęboko, że zwycięży nasza Święta Sprawa, że spotkamy się w prawdziwie wolnej i demokratycznej Polsce” (Ney-Krwawicz, 1992, s. 192-193).

Jest to niewątpliwie moment zwrotny w życiu Musialika ps. „Bolesław”. Stał on przed wyborem – ujawnić się i wstąpić do wojska ludowego czy walczyć dalej ukrywając się w lesie? Hart ducha i wyrobione przed laty wartości nie pozwoliły mu na akceptację nowej władzy ludowej. Będąc wiernym Rządowi Polskiemu na Uchodźctwie, podjął decyzję o dalszej walce na rzecz całkowitego wyzwolenia Polski. Już podczas ogłaszania decyzji o rozwiązaniu oddziału „Bolesława”, zdecydował o ukryciu części broni w okolicy miejscowości Osiek (Durka, 2005).

Przecucia Musialika nie były mylne. Już kilka miesięcy później Kurpiński ps. „Ponury” wydał rozkaz o powtórnym zakonspirowaniu żołnierzy i zejściu do podziemia. Rozkaz ten był związany z budowaniem organizacji niepodległościowej „NIE”, której dowódcą w Częstochowie został Edward Kozłowski ps. „Leon”. W szeregach nowej organizacji Musialik pełnił funkcję dowódcy podokręgu zawierciańskiego, będąc jednocześnie w stałym kontakcie z Kurpińskim ps. „Ponurym”. Powrót Musialika wraz z żołnierzami do „lasu” był potwierdzeniem już

wcześniej podjętych decyzji. Od tego momentu Musialik zaczął używać drugiego pseudonimu – „Żeliszawski”/„Giętki” (Gała, 1999).

Jednym z ciekawszych epizodów dotyczących działalności oddziału, którym dowodził Musialik, było wykonanie wyroku na poruczniku Urzędu Bezpieczeństwa (byłym agencie Gestapo) Zdzisławie Dusiku. Akcja miała miejsce w dniu 19 maja 1945 roku, a udział w niej wzięli Musialik ps. „Bolesław”, „Żeliszawski”, Marian Michalczyk „Tukan”, Jan Ciekot „Orzeł” (Śmietanka-Kruszelnicki, 2002). Organizacja „NIE”, w ramach której działali żołnierze, została rozwiązana już 7 maja 1945 roku decyzją Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych Władysława Andersa (Markert, 2012). Nie był to jednak koniec walki o niepodległość Polski. Praktycznie wraz z decyzją o zamknięciu działalności „NIE”, powstawały już nowe struktury organizacyjne działające na rzecz odzyskania przez Polskę pełnej niepodległości – tym razem pod nazwą Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj (Woźniczka, 1999).

Pomimo powyższych zmian organizacyjnych oraz nazewnictwa, należy podkreślić fakt, iż żołnierze nadal przekonani byli o tym, że walczą w AK. Jej etos był tak silny, że żołnierze nawet po jej rozwiązaniu byli wierni ostatniemu rozkazowi Komendanta AK Okulickiego ps. „Niedźwiadek”. Po roku 1945 głównymi zadaniami żołnierzy podległych Musialikowi były: likwidacja funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa oraz wyróżniających się swoją aktywnością działaczy Polskiej Partii Robotniczej. Zadania te realizowali m.in.: w Czekance Kazimierz Machura, w Mierzęcicach Roman Szczęśniak i Stanisław Swoboda, w Koziegłówkach – Stefan Torbus, Ignacy Krysiak i Janina Strzelecka (Durka, 2005). Według ustaleń Durki na podstawie dokumentacji znajdującej się w Instytucie Pamięci Narodowej – oddział Musialika ps. „Bolesław” był bardzo aktywny: „W czerwcu przeprowadzono akcję na posterunek MO w Mierzęcicach. W Koziegłówach zlikwidowano na rynku oficera sowieckiego i zdemolowano tamtejszy lokal PPR. Przeprowadzono również akcje przeciwko żołnierzom Armii Czerwonej, którzy rabując zdobyte terytoria pędzili na wschód stada krów z «ziem odzyskanych». Atakowano konwoje samochodów sowieckich wywożące stamtąd wszystko, co mogłoby się przydać w ZSRR. Zaatakowano posterunki MO w Celinach, Ożarówicach, Koziegłówach, Lgocie Nadwarciu, Siedlcu, Żarkach i Poraju” (Gała, 1999).

Ważnym pokreślenia jest fakt, że Musialik wraz ze swoimi żołnierzami, w miejscowościach, w których prowadzili działalność, traktowany był z dużym szacunkiem i sympatią. Nie było mowy o nazywaniu partyzantów „bandytami”, mieszkańcy znali żołnierzy i się im podporządkowywali. Z kolejnych ustaleń Durki wynika, że:

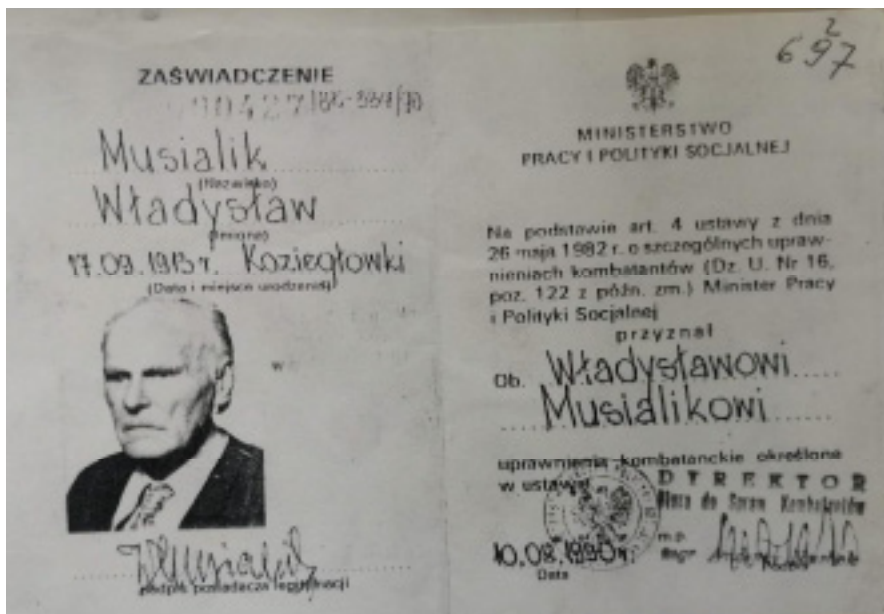
Ludzie «Bolesława» wyraźnie panowali nad okolicą. W Cynkowie oficjalnie legitymowali ludność, zamawiali u miejscowego szewca futerały na broń oraz buty. Nie było wesele ani zabawy, na której nie byłiby obecni. Podobną pozycję mieli w Suliszowicach. Na usługach «Bolesława» mieli być: komendant MO w Poraju, komendant MO w Woźnikach – Ordan, i jego zastępca ds. politycznych Siekierski. Przed obławami ostrzegał go komendant MO w Koziegłówach i jego dwaj podwładni. Do zgrupowania coraz częściej dołączali «spaleni» żołnierze AK z Częstochowy, którzy z czasem zaczęli stanowić większość sześćdziesięciosobowej grupy stacjonującej w lesie. W oddziale panowała atmosfera oczekiwania na wybuch wojny amerykańsko-sowieckiej” (Gała, 1999, s. 92).

Pomimo mocnej pozycji wypracowanej przez Musialika i jego żołnierzy, do oddziału doszła informacja o rozwiązaniu Delegatury Sił Zbrojnych, co równoznaczne było z poleceniem ujawnienia się. Wynikiem tego polecenia było ujawnienie się 1015 żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego działających na terenie Częstochowy (Walichnowski, 1987). W ślad za nimi poszli również żołnierze Musialika ps. „Bolesław”.

Pomimo tego oddział Musialika ponownie zszedł do „lasu”. „Bolesław” kontynuował współpracę z „Ponurym”, który nadal wydawał rozkazy. W szeregi oddziału „Bolesława” trafiali żołnierze, którzy po ujawnieniu się „zasmakowali” wolności w Wojsku PRL-u. Od tego momentu działalność oddziału Musialika polegała głównie na walce z powstającym w Polsce komunistycznym systemem rządów. 8 grudnia 1945 roku partyzanci „Bolesława” stoczyli zwycięską walkę z funkcjonariuszami UB w Cynkowie. Żołnierze zdołali pojmać 4 ludzi (na których później wykonano wyrok śmierci). Niestety podczas walk zabity został Adolf Lula ps. „Wydra”, którego współtowarzysze broni pochowali w pobliskim lesie.

Po odniesionym sukcesie polskich partyzantów organy Urzędu Bezpieczeństwa zwiększyły starania w celu aresztowania lub zabicia Musialika. Starania te przyniosły rezultaty. Regularne obławy spowodowały wiele aresztowań ludności cywilnej oraz partyzantów. Ci jednak nie pozostawali dłużni, 12 marca 1946 roku ludzie „Bolesława” zlikwidowali zamieszkałego w Koziegłówkach byłego funkcjonariusza UB Pawła Noszczyka (Durka, 2005). Akcji działających na niekorzyść UB przybywało, ale i to coraz bardziej prowokowało Urząd do podejmowania działań. Musialik w 1946 roku nawiązał kontakt z Konspiracyjnym Wojskiem Polskim pod dowództwem Stanisława Sojczyńskiego ps. „Warszyca”. Ponadto do oddziału „Bolesława” napływali cały czas nowi ludzie, którzy chcieli kontynuować walkę o niepodległą ojczyznę. Liczba żołnierzy dynamicznie się zmieniała (od 60 do 200 osób). Zorganizowane akcje UB, mające na celu zakończyć działalność oddziału stale się nasilały. Wiosną 1947 roku Musialik, korzystając z drugiej amnestii dla partyzantów, podjął decyzję o opuszczeniu lasu i rozwiązaniu oddziału (Gala, 1999). Sam Musialik ujawnił się 25 kwietnia 1947 roku w Katowicach. Jak sam wspomina: „po ujawnieniu się całej mojej kompanii parę tygodni miałem względny spokój, po kilku tygodniach mojego pobytu w domu dostaję poufną wiadomość, że będę aresztowany. Mam się więc na baczności, nie śpię w domu, ukrywam się u znajomych” (APCz, 8/1003, sygn. 676). Zasadzka Urzędu Bezpieczeństwa na Musialika nie udała się i podczas jednych z oficjalnych „odwiedzin” w domu, Musialika nie zastano – „po kilku dniach przyjeżdża samochód z ubowcami z Zawiercia, żeby mnie aresztować, ale mnie nie zastano w domu i odjeżdżają z kwitkiem. Ja od tej pory jestem zmuszony nadal się ukrywać i tak z żoną i dzieckiem ukrywałem się aż do 1956 r.” (APCz, 8/1003, sygn. 676). W 1956 roku Musialik podjął decyzję o ponownym „ujawnieniu się” w Wojewódzkiej Komendzie w Katowicach i powrocie do domu rodzinnego. Nie obyło się oczywiście bez aresztowania i próby wyciągnięcia informacji dotyczących okresu działalności w konspiracji. Niedługo jednak zdecydowano o zwolnieniu go z aresztu.

Rysunek 2

Legitymacja Kombatancka Władysława Musialika

Źródło: Archiwum Państwowe w Częstochowie, 8/1003 Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Częstochowa. Sygn. 676: Władysław Musialik.

Ważne, aby podkreślić, iż pomimo „wolności” Musialik był nadal prześladowany i inwigilowany przez funkcjonariuszy UB. W swoich zeznaniach pisze, że nie mógł liczyć na pracę w zakładach państwowych, co zmusiło go do podjęcia zatrudnienia u prywatnych pracodawców. Przez kolejne lata PRL-owskiej rzeczywistości nie mógł liczyć na pomoc od państwa, został więc utrzymaniem żony. Dopiero dzięki powstaniu organizacji Związku Żołnierzy Armii Krajowej została mu zagwarantowana renta specjalna, która stała się jego głównym źródłem utrzymania. Musialik ps. „Bolesław” zmarł 1 lutego 1996 roku.

ZAKOŃCZENIE

Powyższy opis życia Musialika obrazuje rzeczywistość, z którą musieli zmagać się żołnierze organizacji konspiracyjnych walczących z narzuconą władzą okupanta. Przywołane akcje pozyskiwania broni, odzieży i środków pierwszej potrzeby były codziennością dla działaczy podziemia. Zaopatrzenie gromadzone przez żołnierzy nie pozostawało jedynie dla ich użytku, niejednokrotnie bowiem dzielono się nimi z miejscową ludnością. Oczywiście działania te okupione były dużym ryzykiem, w wypadku aresztowania działaczy niepodległościowych przez Niemców groziła im śmierć lub uwięzienie w obozie koncentracyjnym. Mordy ludności polskiej czy wywożenie jej do obozów

niejednokrotnie odbywały się za dużo mniejsze przewinienia niż działalność konspiracyjna.

Dzięki opisowi akcji, w których Władysław Musialik brał udział, oraz tych, których był inicjatorem, można zaobserwować determinację młodych ludzi chcących walczyć o niepodległość Polski. Nie zostali oni przymuszeni do walki, nie był to powszechny pobór wojskowy zainicjowany odgórnie, każdy z nich był ochotnikiem działającym w organizacji, której celem była zorganizowana walka przeciwko narzuconej władzy Niemców. I w momencie, gdy wydawać by się mogło, że wojna chyli się ku końcowi, a wyczekany cel odzyskania niepodległości jest już blisko, wydarzyła się rzecz równie krzywdząca dla Polaków – ziemie polskie zostały opanowane przez wschodniego sąsiada, który postanowił zaprowadzić nowe porządki. Rozpoczął się wówczas drugi okres niepodległościowej walki Musialika, tym razem z przedstawicielami władzy ludowej, która była również skomplikowana, jak ta prowadzona dotychczas z okupantem niemieckim.

Przedstawione losy „Bolesława” jednoznacznie ukazują trud codziennego życia, ogromną odpowiedzialność oraz ryzyko podejmowanych decyzji. Od samego początku niewoli Polaków po wrześniowej klęsce, Musialik nie zawątpił w słuszność podjętej decyzji. Oddział „Bolesława” był jedną z najbardziej znanych i szanowanych przez miejscową ludność grupą konspiracyjną. Zreferowana historia ukazuje nam obraz stosunków pomiędzy ludnością wiejską, cywilną, a członkami struktur podziemia. Wielu mieszkańców obawiało się kontaktów z konspiratorami, jednak Polacy-patrioci – choćby w tajemnicy – okazywali im swoje uznanie i szacunek do podejmowanych przez nich działań. Wielokrotnie ludność cywilna uznawała działaczy podziemia za bohaterów – i pomimo dużego ryzyka – pomagała im w zaplanowanych akcjach lub w życiu codziennym.

Jak marną „nagrodą” został obdarowany Musialik i jego towarzysze broni po zakończeniu wojny przez ówczesne władze? Za poświęcenie i codziennie narażanie życia potraktowano go jak bandytę czy rozbójnika, walczącego przeciwko Polsce Ludowej. Przez kolejne lata PRL-u musiał walczyć o przetrwanie – nie mam tu na myśli jedynie okresu, w którym pozostawał „w ukryciu”. Kolejne lata, nawet po ujawnieniu się, były dla niego i jego rodziny trudne pod względem znalezienia pracy, godnych warunków do życia czy stosunku społecznego do tzw. żołnierzy wyklętych. Osób takich jak Musialik były tysiące, nie od każdej z nich jednak dysponujemy materiałem źródłowym będącym świadectwem historii. Życiorys spisany ręką „Bolesława” należy traktować jako bogate źródło historyczne, które dotychczas nie zostało wykorzystane w celach naukowych. Dziś mamy to szczęście, że możemy czerpać z niego wiedzę dotyczącą wydarzeń, które rozegrały się 80 lat wcześniej, a których Musialik był uczestnikiem.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Akta urodzenia Władysława Musialika. (1913 r.). 8/240 Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Koziegłowach, sygn. 45, Archiwum Państwowe w Częstochowie, Częstochowa, Polska.
- [2] Archiwum Państwowe w Częstochowie, 8/1003, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej w Częstochowie, sygn. 676: Akta personalne Musialik Władysław.
- [3] Duraczyński, E. (1989). *16 Przywódcy podziemnego państwa polskiego przed sądem moskiewskim*. Alfa.

- [4] Durka, J. (2005). Oddział Władysława Musialika „Bolesława” w latach 1939-1947. Z dziejów polskiego podziemia niepodległościowego. *Zeszyty Historyczne WiN-u*, 24, 87-102.
- [5] Gała, A. W. (1999). *50 lat niepodległościowych działań zbrojnych na ziemi częstochowskiej 1906-1956. Szkice i dokumenty*, t. 2. WOM.
- [6] Legitymacja kombatancka Władysława Musialika. (1990 r.). 8/1003 Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Częstochowa, sygn. 676, Archiwum Państwowe w Częstochowie, Polska.
- [7] Markert, W. (2012). *Generał broni Władysław Anders 1892-1970*. Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej.
- [8] Mastalski, L. (2012). *7 Dywizja Piechoty 1018-1939*. Wydawnictwo Instytutu Tarnogórskiego i Muzeum Instytutu.
- [9] Musialik, W. (1998). *Krótki zarys działalności grupy dywersyjnej „Bolesława”*. W: W. Zaleski (red.), *Działania zbrojne i konspiracja na ziemi częstochowskiej w latach 1939-1947*, (s. 92-104). Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Częstochowa i Komisja Historyczna.
- [10] Ney-Krwawicz, M. (1992). *Komendanci Armii Krajowej*. Wydawnictwa Szkole i Pedagogiczne.
- [11] Piotrowski, S. (1979). *Bitwa pod mokrą*. Wydział Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie
- [12] Rawski, T., Sobczak, K., Tarczyński, M. (1985). *Walka i zwycięstwo. Wkład narodu polskiego w zwycięstwo nad hitlerowskimi Niemcami 1939-1945*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- [13] Strzembosz, T. (2000). *Rzeczpospolita podziemna. Społeczeństwo polskie a państwo podziemne 1939-1945*. Krupski i S-ka.
- [14] Śmietanka-Kruszelnicki, R. (2002). *Podziemie poakowskie na Kielecczyźnie w latach 1945-1948*. Instytut Pamięci Narodowej.
- [15] Walichnowski, T. (1987). *U źródeł walk z podziemiem reakcyjnym w Polsce*. Książka i Wiedza.
- [16] Woźniczka Z. (1990). Podziemie niepodległościowe w Polsce w latach 1944-1947 (zarys problemu). *Wiadomości Historyczne* 1990, 33(3), 103-123.
- [17] Złotkowski D. (2021). *Pamiętnik pisany na wojnie o sprawach codziennych* Waclaw Aleksander Gdesz. Wydawnictwo UJD.
- [18] Życiorys Władysława Musialika (1992 r.) 8/1003 Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Częstochowa, sygn. 676, Archiwum Państwowe w Częstochowie, Polska.